

อิทธิพลจริยธรรมแนวพุทธต่อจริยธรรมในไตรภูมิพระร่วง
The Influence of Buddhist Morality towards Morality in
Triphumphraruang

พระมหาธนกร กิตติปัญญา (สร้อยศรี)

Received: April 7, 2018

Revised: June 21, 2018

Accepted: August 6, 2018

บทคัดย่อ

พุทธจริยธรรมนั้นเป็นหลักการหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี ที่ประเสริฐ อันเป็นวิธีการ หรือเครื่องมือในการสู่จุดมุ่งหมายอันเป็นประโยชน์สูงสุด เป็นอุดมคติของชีวิต ครอบคลุมถึงเกณฑ์ตัดสินว่า การกระทำใดดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร พุทธจริยธรรม มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลมีชีวิตที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามารถอยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้เป็นอย่างดี มีความสุข และทำให้มีการดำเนินชีวิต การครองชีพอย่างประเสริฐ เพราะฉะนั้นพุทธจริยธรรมจึงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีของชาวพุทธ

ในการที่จะตัดสินว่าอะไรคือจริยธรรมแนวพุทธนั้น มีเกณฑ์ตัดสินถึงคุณค่าเชิงพุทธจริยธรรม ซึ่งเป็นหลักการสำหรับเป็นเกณฑ์วินิจฉัยความดีและความชั่ว ลักษณะที่เป็นข้อตัดสินทางจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนานั้นก็โดยอาศัยการกระทำใน 2 ลักษณะเป็นตัวจำแนก คือการกระทำใดที่มีรากฐานมาจากกุศลมูลถือเป็นการกระทำที่ดี มีประโยชน์ มีคุณค่า ส่วนการกระทำ ที่มีรากฐานมาจากอกุศลมูลถือเป็นการกระทำที่เป็นฝ่ายชั่ว ซึ่งมีหลักสำหรับพิจารณาตัดสินว่าอะไรผิด อะไรถูก อะไรสมควร อะไรไม่สมควร โดยสามารถสรุปเป็นหลักพิจารณาได้ดังนี้คือ เจตนาของการกระทำ บทพุทธบัญญัติ พฤติกรรมของจิต ผลของการกระทำ และผลของการปฏิบัติ

ไตรภูมิพระร่วง มีอิทธิพลต่อขนบธรรมเนียมประเพณีไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันใน 2 ส่วนคือ ในส่วนของอิทธิพลด้านระบอบการปกครองที่ผู้นำจะต้องมีคุณธรรมในการที่จะเป็นนักปกครองที่ดี พึ่งปกครองกันอย่างพระราชูปถัมภ์ปฏิบัติตนต่อราษฎรในฐานะผู้ให้มากกว่าความเป็นผู้รับ ในส่วนของอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมคติความเชื่อของไทย จะเห็นได้ว่า คนไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีความเป็นคนไทยที่รักความอิสระ รักความสงบสันติ และมีความกตัญญูรู้คุณของผู้มีพระคุณ รู้จักสัมมาคารวะต่อผู้หลักผู้ใหญ่อยู่เป็นนิจ และทำให้มีความรู้สึกรักและเมตตาต่อสรรพสัตว์ และยังมีอิทธิพลต่อความเชื่อของคนไทย ในเรื่องการเชื่อกรรมและผลของการทำดีและการทำชั่ว เมื่อทำดีย่อมได้รับผลดี เมื่อทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ซึ่งย่อมแตกต่างกันไปตาม

ลักษณะของกรรมที่บุคคลแต่ละคนกระทำว่ามีจุดมุ่งหมายอย่างไร มีการตั้งสุคติภูมิและทุกคติภูมิ แต่ภูมิเหล่านั้นล้วนไม่มีความจริงยั่งยืน สุดท้ายก็มีวันหมดอายุขัย เป้าหมายที่แท้จริงนั้นอยู่ที่ การได้เข้าถึงพระนิพพานอันเป็นสถานที่บรมสุข ไม่มีความแก่ ความเจ็บ ความตาย

จะเห็นได้ว่า ความเหมือนกันและความต่างกันแห่งหลักจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนาและไตรภูมิพระร่วงนั้น มีหลักการเป็นอย่างเดียวกัน คือหลักของศีล 5 อกุศลกรรมมถ 10 เพราะไตรภูมิพระร่วงนั้นผู้นิพนธ์ได้นำมาจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา แต่ใช้สำนวนโวหารอธิบายเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนด้วยการยกอุปมาเปรียบเทียบ

สำหรับเป้าหมายสูงสุดในไตรภูมิพระร่วง กับเป้าหมายสูงสุดตามหลักจริยธรรมแนวพุทธนั้น ไตรภูมิพระร่วงเน้นเป้าหมายไปที่ต้องการให้คนละชั่วกลัวบาป แล้วทำความดีเพื่อมุ่งสู่ชีวิตที่ดีกว่าความเป็นอยู่ในปัจจุบัน จัดได้ว่าเป็นการเสนอความสุขอันเป็นโลกียะ ส่วนจริยธรรมอันสูงสุดในทางพระพุทธศาสนานั้นคือพระนิพพาน อันเป็นบรมสุข คือความดับที่แท้จริงโดยหมดจดจากกิเลส อาสวะทั้งปวง

คำสำคัญ: อิทธิพลจริยธรรมแนวพุทธ, ไตรภูมิพระร่วง

Abstract

Buddhist Ethics is the principle or guideline to the noble life. It is the way to the ultimate goal which is an ideal of life covered to the moral judgement, namely; what is the good or bad action, should do or should not do. The aim of its is the person has a good life, be benevolent, can live in society happily. Those who follow the Buddhist principles can earn their life correctly. Then the Buddhist Ethics is way for good life.

In Buddhism, moral judgement is principle to judge the action “good or bad, there are two types, 1) Unwholesome: the action is based on the root of bad action 2) Wholesome: the action is based on the roots of good action. Both are used to consider human’s action. From the Buddhism, we can conclude as follows; intention of action, Buddhist rule, behavior of mind, the cause and effect of action.

Tebhumikatha has been effecting to Thai tradition from the past until present. It can be divided into two parts, viz., effect to Politics and Government- the leader is impeccable in conduct and restrained in actions, he should be the righteous ruler of king who devote himself to administering services and providing welfare and aid for the people to ensure their will-being, and effect to Thai tradition and custom- it found that, past and present, Thai has the freedom,

peace and gratefulness. They know how to respect to adults frequently, has loving-kindness to all animals. Beside, Tebhimikatha is still effect to the belief of Thai, especially belief in Kamma and the effect of good and bad action, that is, good deeds beget good results, while bad deeds beget bad results. It differs according to the character of Kamma human has done and the aim of action. When they died, if do good deed, go to the heaven (Sugati), in the other hand, if do the bad deed, go to the hell (Dukgati). But these heaven and hell is not permanent state. It can be destroyed by time. But the real aim of life is to achieve the enlightenment, the state without old age, sickness and death.

From the research, it was found that the similarity and difference between Buddhist principles and Tebhumikatha is the Five Precepts and Ten Unwholesome course of actions- because it was written by reference from Tipitaka, and described distinctly by putting an example.

For the ultimate goal of life in Tebhumikatha and Buddhist principles, Tebhumikatha emphasis of abstention of evil and do the good for good life in present, well-know as worldly pleasure (Logiya Sukha), but highest Buddhist principles is enlightenment (Nibbhana) which is the greatest happiness without any desire and passion.

Keywords: Buddhist Morality towards Morality, Triphumphraruang

1 บทนำ

หากมองในแง่แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครองถือว่าเป็นเรื่องที่ควบคู่มากับมนุษยชาติ เพราะเมื่อมีการรวมกลุ่มของบุคคลขึ้นมา ก็ย่อมมีนักปกครองขึ้นมาเป็นผู้นำกลุ่ม และเมื่อมีมนุษย์หลายความคิดอยู่ร่วมกันก็ย่อมก่อให้เกิดปัญหาขึ้นมา ซึ่งธีโรโซติ เกิดแก้ว ได้เสนอถึงปัญหาจริยธรรมที่เกิดจากข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐไว้เช่น 1) การใช้อำนาจหน้าที่ ข่มเหงรังแกประชาชน 2) การละทิ้งหน้าที่หรือนำเวลาราชการไปทำกิจอย่างอื่น 3) การทำทุจริตต่อหน้าที่ เช่น การคอร์รัปชั่น การรับสินบน การรับส่วย 4) การทำผิดกฎหมาย เช่น ค้ายาเสพติดหรืออาวุธสงคราม 5) การไม่ปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมา ลำเอียงเข้าข้างคนที่มีอิทธิพลหรือผู้สามารถให้ผลประโยชน์ตอบแทน 6) การรีดไถหรือเรียกค่าคุ้มครองจากประชาชน 7) การถือตัว แบ่งชนชั้น ไม่อ่อนน้อมถ่อมตน ซึ่งนั่นเป็นปัญหาที่จำเป็นในการจะต้อ้นำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาไปช่วยกำกับไว้ แม้กรณีดังกล่าวจะเป็นปัญหาที่มีปรากฏในยุคปัจจุบัน แต่ปัญหาดังกล่าวนั้นน่าจะมีมาตั้งแต่อดีต หรือในยุคสมัยของพระยาสิทธิเทเองก็คงมีปรากฏอย่างชัดเจน จึงทำให้พระองค์นิพนธ์เรื่องดังกล่าว เพื่อใช้เป็นกุศโลบายในการ

บริหารปกครองประเทศ โดยแสดงถึงโทษของการข่มเหงราษฎรและวิธีปกครองราษฎรให้เป็นสุขที่สื่อออกมาในโอวาทของพระเจ้าจักรพรรดิราชาที่ประทานแก่พระราชาทวีปอื่นๆ ที่เสด็จไปเยี่ยมเยียน

ในบทความนี้ว่าด้วยอิทธิพลด้านการเมืองการปกครองนี้ จะเห็นได้ว่าพระราชผู้เป็นใหญ่ หรือนักปกครองที่ตึ้นต้องมีหลักธรรมอันสำคัญในตัว คือ ทศพิธราชธรรม

1. ทศพิธราชธรรม เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ปกครองใช้ปกครองผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาโดยธรรม ผู้บังคับบัญชาเป็นผู้นำในองค์การคล้ายกับพระราชที่ปกครองแผ่นดินที่ทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม ผู้บังคับบัญชาจึงควรปฏิบัติตามหลักธรรมเยี่ยงพระราช ดังนี้

1. ทาน การให้สิ่งของที่ควรให้ และให้อภัย เป็นการเอาชนะใจของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา อันก่อให้เกิดความเคารพนับถือ เป็นการบำเพ็ญตนเป็นผู้ให้โดยมุ่งปกครองหรือทำงานเพื่อให้เขาได้ มิใช่เพื่อจะเอาจากเขา เอาใจใส่อำนวยความสะดวก จัดสรรความสงเคราะห์อนุเคราะห์ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้รับประโยชน์สุข ความสะดวกปลอดภัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อน ประสบทุกข์ และให้ความสนับสนุนแก่คนทำความดี

2. ศีล รักษาความสุจริต ไม่ประพฤติชั่วทั้งทางกาย วาจา ใจ เป็นการรักษามารยาท การสำรวมกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในกรอบแห่งความดีงาม เป็นผู้เปี่ยมล้นด้วยคุณธรรม รักษาเกียรติคุณ ประพฤติให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นทีเคารพของผู้ใต้บังคับบัญชา มิให้มีข้อที่ผู้ใดจะดูแคลนได้

3. บริจาคะ บำเพ็ญกิจด้วยเสียสละ คือ การเสียสละเพื่อส่วนรวม เป็นการสละสิ่งหวงแหนออกให้ เพื่อข่มความโลภ ความตระหนี่แห่งตน แสดงถึงความมีน้ำใจกว้างขวาง

4. อาชวะ ปฏิบัติการโดยซื่อตรง คือความซื่อตรงต่อตนเอง ต่อหน้าที่ต่อบุคคลอื่น และต่อประเทศชาติ และตั้งอยู่ในสุจริตธรรม มีความจริงใจ ไม่หลอกลวง

5. มัทวะ ความสุภาพอ่อนโยนทั้งกิริยาท่าทางและวาจา ไม่แข็งกระด้าง มีคำพูดนิมนวล ไพเราะ อ่อนหวาน ต่อคนทั่วไป ความมีอัธยาศัยอันงามละมุนละไม อ่อนโยนรับฟังคำแนะนำคำตักเตือนของบุคคลอื่นได้

6. ตปะ ความมีธรรมะที่สามารถเอาชนะความชั่วได้ ตั้งใจทำงานตามหน้าที่อย่างขยันขันแข็ง กำหนดใจให้มีอำนาจที่จะปราบปรามความชั่วร้ายให้ออกไปจากจิตใจให้ได้ รู้จักระงับยับยั้งข่มใจได้ ไม่หลงไหลหมกมุ่นในความสุขสำราญ และการปรนเปรอสรรเสริญเยินยอ มีความเป็นอยู่สมำเสมอหรืออยู่อย่างง่าย ๆ สามัญ มุ่งแต่จะบำเพ็ญกิจในหน้าที่ให้บริบูรณ์

7. อักโกธะ ความไม่โกรธ ไม่มุ่งร้ายทำลายผู้อื่น ตั้งความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ปรารถนาความไม่มีเวรไม่มีภัย ในสรรพสัตว์ ไม่จองเวร มีความรักปรารถนาดีต่อผู้อื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่เห็นแก่ตัว มุ่งให้เขาเจริญในทุก ๆ ด้าน

8. อวิหิงสา การไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความลำบาก มีความกรุณาช่วยเหลือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาให้พ้นจากทุกข์ภัย ปรารภนาให้สัตว์พ้นเสียซึ่งความทุกข์และสิ่งอันไม่พึงปรารภนา ไม่หลงระเริงอำนาจ ไม่บีบบังคับกดขี่ ไม่หาเหตุเบียดเบียนลงโทษผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความอาฆาตเกลียดชัง

9. ขันติ ความอดทน อดกลั้น ช่มใจ และหักห้ามใจตนเอง ทนทานต่อทุกข์ มิให้กิเลสผาสุกแผ้วพาน อดทนต่องานที่ตรากตรำ อดทนต่อความเหนื่อยยาก ถึงจะลำบากกาย เหนื่อยหน่ายใจเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกข่มขู่ ถูกเหยียดหยันด้วยถ้อยคำเสียดสีถากถางอย่างไร ก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

10. อวิโรธ ความอดทนต่อความโลภ โกรธ หลง ประพฤติไม่ผิดจากความเที่ยงตรง ดำรงอยู่ในความยุติธรรมเสมอ ไม่หวั่นไหวโอนเอนไปตามอำนาจความยินดียินร้ายต่างๆ สถิตมั่นในธรรมทั้งส่วนยุติธรรม คือความเที่ยงธรรม กิติ นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผนหลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามกิติ ไม่ประพฤติก่อให้เกิดความคลาดวิบัติไป

หลักธรรมดังกล่าว ย่อมเป็นเสมือนสะพานเชื่อมให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา ถ้าผู้บังคับบัญชายึดหลักธรรมดังกล่าว ก็ถือว่าผู้บังคับบัญชาบริหารคนตามหลักปรัชญา 2 ข้อ คือ การเห็นคุณค่าของมนุษย์ และใช้หลักการจูงใจมนุษย์ให้มีความต้องการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ดังความที่ว่า “ท้าวพระยาทั้งหลายจงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมทั้งหลาย 10 ประการอย่าให้ขาด จงรักลูกเจ้าเหง้าขุนทมนุนนายไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลาย อย่าได้เลือกที่รัก อย่าได้มักที่ชัง แลรักเขาจงเสมอกันแล”

2. การถือหลักเหตุผล เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนว่า อย่าเชื่อคำเล่าลือหรือเชื่อสิ่งใดจากการบอกเล่า ดังปรากฏในกสสปุตตสูตรหรือกาลามสูตร ความว่า

อย่าได้ถือโดยฟังตามกันมา อย่าได้ถือโดยทำตามกันมา อย่าได้ถือโดยตื่นข่าวลือ อย่าถือโดยอ้างตำรา อย่าถือโดยนึกเอาเอง อย่าถือโดยการคาดคะเน อย่าถือโดยตรึกตามอาการ อย่าถือโดยชอบใจว่าตรงกับความคิดเห็นของตน อย่าถือโดยเห็นว่าผู้พูดควรเชื่อถือได้ และอย่าถือโดยเห็นว่าท่านผู้นั้นเป็นครูของเรา

การถือหลักความถูกต้องตามหลักเหตุผล และสอนให้คนใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ให้รู้จักกำจัดทุกข์หรืออุปสรรคต่าง ๆ ด้วยการพิจารณาต้นเหตุแห่งทุกข์ แล้วแก้ปัญหาให้ถูกทาง หลักการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลนั้นคือหลักอริยสัจ 4 การถือหลักแห่งเหตุผลตามแนวอริยสัจ คือให้คิดทุกเรื่องว่ามีผลที่เกิดมาจากเหตุ เหตุที่ให้เกิดผล ตามความเป็นจริง เหตุย่อมเกิดก่อนจึงผลผลิตผล ถ้าไม่มีเหตุก่อน จะมีผลไม่ได้เลย แต่ว่าบุคคลสามัญย่อมรู้ผลก่อน ต่อเมื่อสืบสาวหาจึงได้พบเหตุ และก็ถูกบ้าง ผิดบ้าง ตามสามารถแห่งปัญญาของตน ๆ คือเมื่อเกิดปัญหาขึ้นมาให้ตั้งเป็นสมมติฐานดังนี้

1. สำรวจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นคืออะไร

2. ค้นหาสาเหตุของปัญหาว่าเกิดขึ้นจากอะไร
3. ความต้องการที่จะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น มีวิธีการจะจัดการกับปัญหานั้นได้อย่างไรบ้าง

4. ดำเนินการจัดการกับปัญหาอย่างเข้าใจ ตามหลักธรรมและหลักการ

หลักแห่งการถือเอาเหตุผลนี้ เป็นกลยุทธ์ในการปกครองที่สร้างนักปกครองให้มีความหนักแน่นทนต่อแรงเสียดสี ด้วยการรู้จักรับฟังเหตุผลก่อนที่จะกระทำสิ่งใดหรือออกกฎหมายต่างๆ หรืออย่างการแก้ปัญหามืองภายใน ของพระเจ้าอโศกมหาราชเกิดความขัดแย้งระหว่างเมียทั้ง 16,000 นาง พระองค์ใช้วิธีแก้ปัญหาด้วยการใช้บุญเป็นเครื่องตัดสิน ดังความที่ว่า

เมื่อนั้น จึงผู้(ง)นางทั้งหลายซึ่งบรรดาเป็นเมียรักแต่พระบาทศรีธรรมาโคกราชมาแต่ก่อนนั้น เขาทั้งหลายเห็นว่าพระองค์รักนางอสนธิมิตตาตั้งนั้น เขาก็ยินร้ายแลมีใจหงษาเขาจึงเจรจาด้วยกันดังนี้ อันว่าท่านผู้เป็นเจ้าของเรา นี้ พระบาทศรีธรรมาโคกราชในใจท่านว่า นางอสนธิมิตตานี้ หากเป็นหญิงคนเดียวไสร้ อันจะเป็นผู้หญิงกว่านางอสนธิมิตตานี้ชะรอยว่าหาบมิได้เลย เหมือนท่านรำพึงในใจท่านตั้งนี้มีอย่าแล ท่านจึงบมิคุณเรถึงสองตาเพื่อตั้งนั้น อันว่าเนื้อความนั้นก็รู้ถึงพระกรรมสมเด็จพระบาทพระเจ้าศรีธรรมาโคกราช พระบาทพระเจ้าศรีธรรมาโคกรานั้น ๘ ก็รำพึงในพระทัยว่าตั้งนี้ อันว่าผู้นางทั้งหลายแล้วเขากล่าวตั้งนี้ เขาผู้นี้เป็นคนพาลนักหนา รู้แต่ดีเตียนนินทาผู้มีบุญ อันว่าผู้หญิงมีบุญหนักใหญ่ไฝอันใดมา หาอันใด(มาได้) ดังเจ้าอสนธิมิตตานี้ เขาไปมีรู้จักกว่าผู้มีบุญ ผิดตั้งนั้นมากจะสำแดงให้เขารู้จักเจ้าอสนธิมิตตาว่าผู้มีบุญ เพราะว่าเขาย่อมคนใจพาลแลเขามิรู้จัก

อยู่มาวันหนึ่งพระองค์จึงให้หาขนมต้มได้ 16,000 ลูก พระองค์จึงถอดพระธรรมรงค์ดวงหนึ่งออกจากพระกรแห่งพระองค์ แล้วใส่เข้าไปในขนมต้มแล้วให้นางเหล่านั้นเสี่ยงทายหยิบเอาว่าใครจะได้แหวน จนถึงลูกสุดท้ายพระนางอสนธิมิตตาได้ พระองค์จึงกับพวงนางว่า “เจ้าอสนธิมิตตานี้มีบุญมากกว่านางทั้งหลายแล สู้หากมิรู้ว่านางอสนธิมิตตานี้มีบุญได้กระทำมาแต่ก่อน แลสุย่อมกล่าวขวัญๆ แลเห็นว่ากูรักนางอสนธิมิตตาไสร้ แลกูสำแดงบุญนางอสนธิมิตตาให้สุรู้ไสร้”

3. หลักแห่งความยุติธรรม ผู้บังคับบัญชาที่เป็นที่รักและเป็นที่ยำเกรงแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา คือผู้ที่มีความยุติธรรม จะต้องรู้หลักธรรมคืออคติ

ความลำเอียง เป็นธรรมที่มีคุณค่าในการปกครองเป็นอย่างยิ่ง หากผู้ปกครองมีความลำเอียง จะทำให้เกิดความระส่ำระสาย เป็นทางนำมาซึ่งความแตกแยกความสามัคคี และทำลายกำลังใจในการทำงานให้หมดสิ้นไป อคติมีดังนี้

1. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะความรักใคร่กัน เป็นการทำลายขวัญกำลังใจของผู้อื่น

2. โทสะคติ ลำเอียงเพราะโกรธความไม่ชอบพอกัน หากผู้บังคับบัญชาไม่ชอบหน้าลูกน้องคนใด จะก่อให้เกิดความลำเอียงในการพิจารณาความดีความชอบ หรือเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น

3. โมหาคติ ลำเอียงเพราะเขลา คือความไม่รู้ทำให้กระทำผิดพลาดไปเพราะเชื่อคนง่าย ควรแก้ด้วยการศึกษาให้มีความรอบรู้

4. ภยาคติ ลำเอียงเพราะความกลัว คือกลัวอำนาจที่อยู่เหนือตัวเอง ทำให้ทำงานผิดพลาดเป็นผลเสียต่อการปกครองได้

หลักแห่งความยุติธรรมนั้นนั้น จะเห็นได้จากการตัดสินคดีความอย่างไรต้องให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ไม่เห็นแก่อำภิสเครื่องสินจ้างใดๆ เลย ดังความที่ว่า

อนึ่งเมื่อเรานั่งอยู่สำเภา เมื่อแลลูกขุนทั้งปวงเข้าเฝ้านั้น ผู้เป็นท้าวพระยานี้แม้จะพิพาทเจรจาสิ่งใดก็ต่ออย่าเจรจาจนมาก แม้จะยิ้มแ้มด้วยสิ่งใดอย่ายิ้มแ้มมากแต่พอประมาธเถิดเร่งให้รำพึงถึงความชอบอย่าได้ประมาทลืมนเลย แม้จะบังคับถ้อยความของไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลายสำเภา อย่าได้ว่าไพ่นๆ ว่าพี้ๆ คำตักกัน บังคับถ้อยความนั้นให้ถูกถ้วนโดยธรรมพิจารณารูปความนั้นแต่ต้นจนปลายให้ตลอดรอดแล้ว จึงบังคับด้วยใจอันซื่อตรงนั้นแล

4. หลักแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะผู้บังคับบัญชา มีหลักธรรมที่เรียกว่า พรหมวิหาร คือมีความเมตตาอารีอาทรอบ มีความปรารถนาดีต่อกัน การมีเมตตาธรรมถึงความถึงการให้ความรัก การให้ปันสิ่งของ ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งหมายถึงทานในหลักสังคหวัตถุธรรม และทศพิธราชธรรม และจาคะในหลักขรรวาสธรรม ถ้าผู้บังคับบัญชามีหลักธรรมเหล่านี้ ย่อมนำความสุขมาสู่ผู้ร่วมงาน และก่อให้เกิดความรักใคร่อันเป็นทางนำไปสู่การร่วมมือร่วมใจในการทำงาน ดังความที่ว่า

อนึ่งไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลายอันอยู่แคว้นแคว้นแดนดินเมืองเรา ฉิแลว่าเขาจะไปค้าขายกินก็ดี แลว่าเขาหาทุนบมิได้ แลเขามาหา ขอเราผู้เป็นเจ้านายแลขอผู้เงินทองไปเป็นทุนค้าขายกินตั้งนั้น เราผู้เป็นท้าวพระยานี้ควรปลงเงินทองในท้องพระคลังนั้นให้แก่เขา แลว่าเขาเอาไปมากนักอย่าไต่ก็ดี ให้ตราเป็นบัญชีไว้แต่ต้นๆ ปีสำเภา เราผู้เป็นไทบมิควรเอาเป็นดอกเป็นปลายแก่เขาเลย ควรให้เรียกเอาแต่เท่าทุนเท่านั้นแลคั้น แลภาษีแลดอกนั้นอย่าได้เอา(ของ)เขาเลย

อนึ่งผู้เป็นท้าวเป็นพระญา(ควร)ให้ทรัพย์สิ่งสินแก่ลูกแก่เมียชาวแม่ชาวเจ้าผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งหลาย เพื่อเป็นเสปียงเลี้ยงเขากินอยู่เป็นกำลัง เป็นเครื่องแต่งแ่งแผ่นดินนั้น ควรให้แก่เขา เขาจึงเต็มใจเขา แลเราผู้เป็นท้าวพระญาอย่าควรคิดเสียดายทรัพย์นั้นเลย

5. หลักแห่งเบญจศีล เพราะเบญจศีลหรือศีล 5 เป็นเครื่องควบคุมคนไม่ให้ลุแก่อำนาจของตนแล้วไปข่มเหงผู้อยู่ในบังคับบัญชา จัดได้ว่าเป็นหลักธรรมประการหนึ่งที่ใช้ในการปกครองบ้านเมืองในฐานะเครื่องมือควบคุมผู้ปกครองให้ปกครองรัฐโดยชอบธรรม ดังความที่ว่า

แลกรรมอันใดอันมิควรกระทำแล ชาวเจ้าทั้งหลายอย่าได้กระทำสืบไปอีกเลย อันว่าถ้อยคำที่เรากล่าวมานี้ชื่อเบญจศีลแล ควรแก่ชาวเจ้าทั้งหลายผู้เป็นท้าวเป็นพระญาเร่งจำไว้ให้

มันแลส่งสอนท้าวพระญาติเจ้าเหง้าขุนหมื่นทนายไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลายอันมีในอาณาจักร เพราะตน ให้รู้แลให้อยู่ในความชอบดั่งนั้น ให้จำเรณูสวัสดิ์ทุกๆชาติแล

หลักจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในไตรภูมิพระร่วงได้ส่งผลมาสู่สังคมไทยทุกยุคทุกสมัยในเวลาต่อมา คือการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ปกครองแต่ละภาคส่วนของประเทศพึงตั้งอยู่ในหลักของพุทธจริยธรรม ซึ่งที่ถือว่าเป็นแบบสำเร็จรูปคือ ทศพิธราชธรรม และศีล 5 เมื่อผู้นำปฏิบัติดีปฏิบัติถูกต้อง ย่อมส่งผลสู่ข้าราชการ ตลอดจนถึงมวลประชาราษฎร์ทุกหมู่เหล่า ทำให้สังคมเกิดสันติสุขได้

ไตรภูมิพระร่วงนั้นเน้นที่การสร้างสำนึกว่าการกระทำของปัจเจกบุคคลนั้น นอกจากจะมีผลดีหรือชั่วที่ตัวเองแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อสังคมได้ด้วย และนำไปถึงการกำหนดกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันด้วยกฎแห่งกรรม โดยสรุปแล้วกลวิธีการสร้างจิตสำนึก จะต้องเป็นสำนึกของการสร้างคุณธรรมทางการเมือง การปกครองร่วมกันระหว่างผู้นำกับประชาชน หรือจะเป็นสำนึกของความรับผิดชอบการกระทำของตนเองต่อสังคม ก็ต้องมีรากฐานอยู่บนวิถีทางแห่งคุณ อาจอาศัยกลไก 5 ประการที่จะนำไปสู่คุณธรรม ได้แก่

1. ด้านศาสนธรรม อย่างน้อยที่สุด คือต้องมีหลักของเบญจศีล คือศีล 5 อยู่ด้วย
2. ด้านศาสนบุคคล จะต้องสร้างบุคคลที่เป็นผู้นำในการวางรากฐานคุณธรรมให้สอดคล้องกับบุคคลในสังคมทุกระดับ

3. ด้านศาสนสถาน ซึ่งไม่ได้จำกัดเฉพาะวัดเท่านั้น แต่หมายถึงสถานะแวดล้อมทางสังคมทั้งหมด อาจเป็นโรงเรียน ตลาด ร้านค้า ที่สาธารณะต่างๆ ที่จะจัดสถานะแวดล้อมทางสังคมให้เอื้ออำนวยในการสร้างสรรค์คุณธรรมให้กับชุมชน คือให้เป็นคุณภาพทางศีลธรรมแก่สังคม

4. ศาสนวัตถุ หรือการปรับปรุงสื่อทัศนะในการสื่อสารอันจะสามารถเป็นเครื่องมือสื่อประชาสัมพันธ์ที่ดี อันจะนำมาซึ่งศรัทธาได้ง่าย

5. ศาสนพิธี เป็นการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนในสังคมไทย โดยการปรับประยุกต์ให้สามารถสื่อถึงแนวคิดและวิถีชีวิตของชุมชนในปัจจุบันได้ เป็นการสร้างฐานจากเบื้องฐานสู่เบื้องบน

2. ด้านวัฒนธรรมประเพณี

หลักจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อไตรภูมิพระร่วง ในด้าน วัฒนธรรมประเพณีนั้นพึงแยกออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ วัฒนธรรม และประเพณี

1. วัฒนธรรม วัฒนธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่ถูกถ่ายทอดออกมาสู่ไตรภูมิพระร่วง คือ ความกตัญญู ความมีเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ถ้วนหน้า ซึ่งหลักธรรมทั้ง 2 ประการนี้ มักจะเน้นย้ำอยู่ในที่หลายแห่งเพื่อต้องการกระตุ้นเตือนให้คนในสังคมมีความรักความเมตตาต่อกัน และรู้จักบุญคุณผู้มีพระคุณ หากใครประพฤติร้ายผิดธรรมนองคลองธรรม ย่อมเข้าสู่

อบายภูมิ นั้นเป็นความเชื่อที่ปลูกฝังจนมาเป็นวัฒนธรรมความดีของคนในสังคมไทยในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าสังคมตะวันตกความเป็นครอบครัวหรือความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวเริ่มห่างเหินไปมาก เพราะคนในสังคมต่างอยู่ต่างอาศัยตนเอง คนแก่ชราต้องอยู่บ้านพักคนชรา สังคมไทยในปัจจุบันแม้จะได้รับวัฒนธรรมตะวันตกมาบ้าง แต่ความเป็นตะวันออกที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาในเรื่องความเป็นครอบครัว ทำให้ยังมีภาพความเป็นครอบครัวใหญ่อยู่ ไม่ค่อยมีบ้านพักของคนชรามากมายอย่างชาติอื่น นั่นเป็นเพราะวัฒนธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่ถูกถ่ายทอดทางไตรภูมิพระร่วงแล้วถ่ายทอดออกมาเป็นผลทางรูปธรรมอย่างชัดเจน ด้วยการเน้นภาพของอบายภูมิอันนำมาซึ่งความน่ายำเกรงต่อบุคคลที่ประพฤติดีดีต่อผู้มีพระคุณ แม้ทำกรรมเพียงเล็กน้อยก็ทำให้ได้รับผลอันมหาศาล ดังความว่า

เปรตจำพวกหนึ่ง เขาย่อมเอาค้อนเหล็กอันแดงตีหัวเขาเองอยู่ทุกเมื่อมีวายไสร้ แลเปรตจำพวกนี้ เมื่อกำเนิดเขาแต่ก่อนไสร้ เขาได้ตีหัวพ่อแม่แห่งเขาด้วยมือก็ดี ด้วยไม้ก็ดี ด้วยเชือกก็ดี ด้วยบาปกรรมเขานันได้ตีหัวพ่อแม่เขานัน เขาก็เอาค้อนเหล็กแดงตีหัวเขาเองอยู่ทุกเมื่อ เพื่อบาปกรรมเขาทำเองนั่นแล

ความมีเมตตากรุณาต่อสัตว์ก็เหมือนกัน จะเห็นได้ถึงทุกวันนี้ที่คนไทยมักจะพากันทำบุญปล่อยนกปล่อยปลาสะเดาะเคราะห์ นั่นเป็นกุศลโอบายที่ต้องการให้คนมีความเมตตากรุณาเอ็นดูต่อสัตว์ทั้งหลาย ไม่เบียดเบียนเพื่อเอาชีวิตเขาหรือทำชีวิตเขาให้ลำบากด้วยอาการต่างๆ เช่น สัตว์นรกในสลิภัตตนรก

คนฝูงใดฆ่าปลาแลหามาขายในกลางตลาดไสร้ ตายได้ไปเกิดในนรกนั้น ฝูงยมบาลเอาเชือกเหล็กแดงคล้องคอ(เขา) แล้วลากเอาไปทอดลงเหนือแผ่นเหล็กแดง แล้วจึงแทงด้วยหอกขี้กิ้ง แล้วจึงฟันด้วยขว้า แลเอาเนื้อเขาออกเรียงขายตั้งท่านเรียงขึ้นเนื้อขึ้นปลาขายกลางตลาดนั่นแล แล้วก็คืนเข้าเป็นตัวตั้งเก่าเล่าแล

จริยธรรมทางพระพุทธศาสนา ส่งผลให้ไตรภูมิพระร่วงสร้างสรรค์วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของกรุงสุโขทัยให้มีรูปแบบที่มั่นคงต่อมา และยังทำให้วัฒนธรรมดังกล่าวมีอิทธิพลต่อสังคมไทยทั้งทางด้านกายภาพ และจิตตภาพ หมายถึง สร้างเสริมให้คนเจริญทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ดังจะเห็นได้จากการสร้างสรรค์งานทางศิลปกรรมแขนงต่างๆ ที่เกี่ยวกับไตรภูมิ เช่น งานด้านสถาปัตยกรรม งานด้านจิตรกรรมฝาผนัง สมุดภาพไตรภูมิพระร่วง ประติมากรรมปูนปั้นที่เกี่ยวกับเรื่องราวของไตรภูมิพระร่วง

2. ประเพณี ประเพณีในไตรภูมิพระร่วงที่ได้รับอิทธิพลจากจริยธรรมแนวพุทธ คือ การทำบุญทำกุศล การใส่บาตร การฟังธรรม โดยปกติแล้วชาวกรุงสุโขทัยนั้นเป็นคนชอบทำบุญอยู่แล้ว ดังจารึกในหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชที่ว่า “คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโดยปกติชาวสุโขทัยเป็นคนสนใจในทางพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไปจิตใจของคนอาจเปลี่ยนไปตามด้วย จึงทำให้

พระยาสิทธิปลูกกระแสการทำบุญขึ้นมา ด้วยกล่าวถึงหลักของการทำบุญ อานิสงส์ของการทำบุญ ซึ่งท่านกล่าวว่า บุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ ดังความที่ว่า

ฝูงคนทั้งหลายอันเกิดในมนุษย์ได้เป็นมลากเป็นดีมีสรรพทรัพย์ แล้วได้เป็นท้าวเป็นพระญา แลท่านผู้เป็นท้าวเป็นพระญามหาจักรวรรดิราชนั้นได้กระทำบุญตั้งฤ ศิลแลทานจึงเป็นมลากเป็นดีตั้งนั้น แต่บุญทั้งหลายอันมีในกามภุมินีได้ 134,280 ฉันใด อันหนึ่งรู้จักบุญแลบาป แลกระทำบุญด้วยใจรัก อันหนึ่งบมิรู้จักบุญแลบาปแท้ บมิโจจะมีกกระทำบุญ อันหนึ่งรู้จักบุญแลบาปแท้ แลใจบมิหมักบาป(กระ)หายกระทำบุญ อันหนึ่งบมิรู้จักบุญแลบาปแท้ หินใจตนก็บมิโสด เพื่อเห็นท่านทำบุญแลกระทำด้วยท่าน อันหนึ่งรู้จักบุญแลบาป แลบมิกระทำบุญ ครั้นว่ามีผู้มาชวน แลมีใจรักนักหนา จึงกระทำบุญโสด อันหนึ่งบมิรู้จักบุญแลบาปแท้ หินบมิกระทำบุญโสด ครั้นมีคณาชวนไสร้ แลมีใจรักนักหนาจึงกระทำบุญโสด อันหนึ่งรู้จักบุญแลบาป แลบมิกระทำบุญ ครั้นว่ามีคณาชวนไสร้ ใจก็บมิหมักกระทำบุญ สักโสดสักอัน แลยังกระทำบุญโสด อันหนึ่งบมิรู้จักบุญแลบาปสักอัน แลยินละอายแก่คำอันท่านมาชวน จึงกระทำบุญ บุญทั้งหลาย 8 จำพวกนี้แล 10 อันโสด อันใดสิ้น อันหนึ่งบิงตาลไปตั้งกล่าวนี้แล จึงอวยทานมีต้นว่าข้าวน้ำหมากพลู อันหนึ่งจำศีล 5 อันก็ตี 8 อันก็ตี 10 (อัน)ก็ตี อันหนึ่งภาวนา เป็นต้นว่าสวดมนต์และสวดพระพุทธรุคณ แลระลึกถึงคุณพ่อคุณแม่เจ้าไท่ท่านผู้มีพระคุณแก่ตนแลภาวนาอนิจจัง(สัง)ขารแล

ซึ่งนั่นแสดงให้เห็นว่า พระองค์น่าจะมองไปที่การทำบุญของคนแต่ละคนว่าบางคนทำด้วยความตั้งใจ บางคนก็ถูกบังคับให้ทำ หรือบางคนก็ทำตามคนอื่นเพราะกลัวสังคมเขาประณามว่าเป็นคนไม่มีศาสนา คงมีลักษณะเหมือนคนสมัยนี้ที่บางคนทำบุญใส่ซองผ้าป่าเพราะความจำใจ และพาลคิดว่าเป็นภาษีสังคมที่จะต้องจ่าย ซึ่งนั่นไม่ใช่เจตนาของการทำบุญที่แท้จริง แม้ในไตรภูมิท่านก็ไม่ได้จำเพาะเจาะจงวิธีการทำบุญว่าอย่างไรดีที่สุดใน ท่านเพียงกล่าวถึงบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทานมัย ศีลมัย ภาวนามัย เป็นเบื้องต้น แล้วจึงกล่าวต่อไปอีกจนครบทั้ง 10 ประการนั้น ซึ่งบุคคลสามารถที่จะกระทำได้ตามศักยภาพของตนเอง

3. ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

หลักจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันคือการปลูกฝังความเชื่อในกฎแห่งกรรม และความเชื่อในกฎของไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความเป็นอนัตตาของสรรพสิ่ง ไม่ควรยึดติดเพราะสิ่งของเหล่านั้นไม่มีสภาพที่จะอยู่ในอำนาจของเราได้อย่างเที่ยงแท้แน่นอน ซึ่งมีประเด็นศึกษาอยู่ 3 ประเด็นด้วยกัน คือ

1. เรื่องของไตรวัฏ คำว่าไตรวัฏ หมายถึง กฎแห่งกรรม หรือหลักแห่งการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏะด้วยอำนาจของกิเลส กรรม วิบาก ซึ่งก็เกี่ยวข้องกับหลักการสร้างความดี 3 ประการ คือ การละชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้ผ่องใสบริสุทธิ์ ในไตรภูมิพระร่วงได้แสดงให้เห็นว่า

การทำความดี ความชั่วจะได้รับผลอย่างไร และการชำระจิตได้นั้นจะมีผลอย่างไร โดยแยกเป็น ภูมิต่างๆ ภูมิต่างๆ นั้นท่านแบ่งไว้ด้วยอำนาจจิตที่ประกอบกรรมทั้งดีและไม่ดีอันส่งผลไปถึง วิบาก ให้เกิดในภูมินั้นๆ และแสดงให้เห็นว่าบุคคลที่เกิดในแต่ละภูมินั้นเพราะอำนาจของกิเลส ประเภทไหนเป็นต้นเหตุ

ความเชื่อในเรื่องของไตรวิภู เป็นความเชื่อถือประกอบด้วยปัญญา ผู้ที่จะเชื่อได้อย่าง นี้จะต้องประกอบไปด้วยสัมมาทิฐิเป็นพื้นฐาน เพราะฉะนั้นต้องสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดมีในตน ก่อน ทำให้เกิดการยอมรับกฎแห่งกรรม ไม่ทำความชั่ว ทำแต่ความดี แล้วชีวิตก็จะประสบกับ ความสุข

2. เรื่องของไตรลักษณ์ คำว่า ไตรลักษณ์ หมายถึง กฎของธรรมชาติ หรือกฎแห่ง การเปลี่ยนแปลง หมายถึงว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในภูมิทั้ง 3 นี้ มีลักษณะเหมือนกันหมด คือ

2.1 อนิจจัง มีความเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่ ไม่แน่นอน ไม่เที่ยงแท้ถาวรอย่าง แท้จริง

2.2 ทุกขัง มีความทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ยื้อไว้ไม่อยู่

2.3 อนัตตา มีความไม่อยู่ในอำนาจ ไม่สามารถที่จะบังคับได้

ทั้ง 3 ประการนี้เป็นผลแก่กันและกัน เกิดขึ้นสืบเนื่องกันไป ในไตรภูมิพระร่วงท่าน เน้นอนิจลักษณะเป็นลักษณะเด่น แต่กินความถึงทุกขลักษณะและอนัตตลักษณะด้วย

ส่วนการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เรื่องไตรลักษณ์จะเกิดประโยชน์แก่ตัวบุคคลได้ก็ ต่อเมื่อบุคคลนั้นยอมรับสภาพความเป็นจริงของชีวิตและธรรมชาติ ในไตรภูมิพระร่วงสอนให้ เห็นสภาพความเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ ว่าไม่มีใครที่จะสามารถหลีกเลี่ยงไปพ้นได้ เพราะเป็น เรื่องธรรมดา เมื่อยอมรับความเป็นจริงเช่นนี้ได้แล้ว ความทุกข์ทางใจก็จะไม่เกิดขึ้น แต่ไว้ใน ไตรภูมิพระร่วงมิได้สอนให้บุคคลจ้านต่อสภาพที่เป็นอยู่ หรือสภาพที่ได้รับอยู่ เพราะสภาพ เช่นนั้นสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้ ด้วยการรู้จักขวนขวายในการกระทำความดีเพื่อยกจิตขึ้นสู่ ภูมิที่ดีกว่า

3. เรื่องของไตรสิกขา คำว่าไตรสิกขา หมายถึงข้อปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตดำเนินไปในทาง ที่ดีงามอย่างถูกต้อง 3 ประการ คือ

3.1 ศีลสิกขา เรื่องของศีล เป็นการประกอบความดีงามทางกาย ทางวาจา เช่นการเสียสละ การรักษาศีล การประพฤติธรรมต่างๆ

3.2 จิตสิกขา เรื่องของสมาธิ การทำจิตให้สงบ เช่นการปฏิบัติกรรมฐาน

3.3 ปัญญาสิกขา เรื่องของปัญญา คือการชำระกิเลสด้วยการพิจารณาไตร ลักษณ์อย่างถูกต้อง

ไตรภูมิพระร่วงได้แสดงถึงผลของศีล สมาธิ ปัญญา โดยยกขึ้นแสดงเป็นรูปธรรมให้ เห็นชัดเจน เช่น ผลของศีล คือมनुสสภูมิ และฉกามาพจรภูมิ ผลของสมาธิ คือ รูปภูมิ และอรุณ ภูมิ ผลของปัญญา คือ โลกุตตรภูมิหรือพระนิพพาน

ประโยชน์ที่ได้รับจากเรื่องไตรสิกขา เป็นการโน้มน้าวจิตใจให้บุคคลใฝ่ทำความดีในระดับต่างๆ เพราะว่าเมื่อบุคคลทำความดีในระดับใด ก็ได้รับผลกรรมในระดับนั้น การทำความดีย่อมไม่ไร้ผล

4. ทศนะเกี่ยวกับจุดหมายสูงสุดระหว่างจริยธรรมแนวพุทธกับจริยธรรมในไตรภูมิพระร่วง

จุดหมายสูงสุดหรือเป้าประสงค์ของพุทธจริยธรรมกับจริยธรรมในไตรภูมิพระร่วงนั้น หากมองดูผิวเผินเหมือนมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการบรรลุพระนิพพาน ซึ่งผู้เขียนมองว่านั่นเป็นเพียงเป้าประสงค์ของการประพันธ์หนังสือหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาทั่วไป ที่มีหลักอยู่ 3 ประการคือ เริ่มจากปริยัติคือหลักวิชาการ ปฏิบัติคือวิธีการยกจิตขึ้นสู่ความสงบ ปฏิเวธคือการถึงฝั่งแห่งการปฏิบัตินั้น ดังนั้นผู้เขียนจึงตั้งประเด็นวิเคราะห์เกี่ยวกับทศนะจุดหมายสูงสุดดังนี้

5. ข้อดีและข้อด้อยของไตรภูมิพระร่วงและจุดหมายสูงสุด

5.1 ข้อดี ไตรภูมิพระร่วงเป็นวรรณกรรมที่โดดเด่นที่สุดเรื่องหนึ่งของสุโขทัย และยังคงอิทธิพลในแง่ความคิด การดำรงชีวิต ปรัชญา ศาสนา ศิลปะ วรรณกรรม ต่อคนไทยทุกยุคทุกสมัย หัวใจของเรื่องก็คือ การละชั่ว ทำดี และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ซึ่งเป็นคำสอนที่สำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนา คุณค่าต่อรากฐานอุดมการณ์การเมืองไทย ในด้านการปกครอง การสร้างเสริมพระราชอำนาจของกษัตริย์ เน้นความเป็นผู้นำที่เป็น “ธรรมราชา” มากกว่า “กษัตริย์นักรบ” ซึ่งกษัตริย์ยึดถือแนวทางนี้มาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน

5.2 ข้อด้อย หนังสือไตรภูมิพระร่วงเป็นวรรณคดีโบราณที่ใช้ภาษาไทยแบบเก่าตลอดจนสำนวนโวหารต่าง ๆ ในสมัยกรุงสุโขทัยและมีศัพท์ทางพระพุทธศาสนาปะปนอยู่มาก ทำให้ยากแก่การอ่านและเข้าใจสำหรับคนในยุคปัจจุบันผู้ที่ไม่มีพื้นฐานทางพุทธศาสนามาก่อน อีกทั้งเป็นนามธรรมจึงถูกลดคุณค่าด้านความเชื่อ้อยลง

5.3 จุดหมายสูงสุด ไตรภูมิเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนรก-สวรรค์ สอนให้คนรู้จักการทำความดีเพื่อจะได้ขึ้นสวรรค์ หากใครทำชั่วประพฤติดนียดศีลก็ต้องตกนรก กล่าวคือ ประชากรในสมัยที่พระมหาธรรมราชาลิไทปกครองนั้นเริ่มมีมากขึ้นทำให้การปกครองบ้านเมืองให้สงบสุขปราศจากโจรผู้ร้ายเป็นไปได้ยากยิ่งขึ้น การดูแลของรัฐก็ไม่อาจดูแลได้ทั่วถึง พระมหาธรรมราชาลิไทจึงได้คิดนิพนธ์วรรณกรรมทางศาสนาเรื่องไตรภูมิพระร่วงขึ้น เพื่อต้องการสอนให้ประชาชนของพระองค์ทำความดี เพื่อจะได้ขึ้นสวรรค์มีชีวิตที่สุขสบาย และหากทำความชั่วก็ต้องตกนรกด้วยเหตุนี้วรรณกรรมเรื่องไตรภูมิจึงเป็นสิ่งที่ใช้ควบคุมทางสังคมได้เป็นอย่างดี เพราะสามารถเข้าถึงจิตใจทุกคนได้โดยมิต้องมีออกกฎบังคับกันแต่อย่างไร โดยจุดมุ่งหมายในการแต่ง มี 2 ประการ เพื่อเทศนาโปรดพระมารดา เป็นการเจริญธรรมกตัญญูประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งเพื่อใช้สั่งสอนประชาชนให้มีคุณธรรม เข้าใจพุทธศาสนา และช่วยกันดำรงพุทธศาสนาไว้ให้มั่นคง

1. จริยธรรมแนวพุทธ

เป้าประสงค์หรือเป้าหมายของพระพุทธเจ้า ในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จะเห็นได้จากครั้งพระองค์ส่งพระสาวก 60 รูปออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระองค์ตรัสว่า

จรต ภิกขเว จาริกัม พุชชนิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย ทิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानัม มา เอเกน เทว อคมิตถ เทเสถ ภิกขเว ธมมํ อาทิกฺขยาณัม มชฺเฌกฺขยาณัม ปริโยสานกฺขยาณัม สาทถํ สพฺพญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พรหมจริยํ ปกาเสถ

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงแสดงธรรมที่งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถะ พร้อมทั้งพยัญชนะ อันบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง

นั่นทำให้มองเห็นได้ว่า พระองค์มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะให้มวลมนุษย์เข้าถึงหลักธรรมอันสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือพระนิพพาน การที่พระองค์ตรัสให้ภิกษุเที่ยวไปโปรดสัตว์เพื่อมุ่งให้สัตว์เหล่านั้นมีความสุข นั้นเป็นเพียงลูกล่อที่จะโน้มน้าวให้คนหันมาสนใจในพระธรรมของพระองค์ที่ทรงเรียกว่าพรหมจรรย์ ทรงให้ภิกษุสงฆ์สาวกแสดงใช้ชาวโลกได้รับรู้เนื้อหาสาระของกระบวนการที่จะเข้าถึงพรหมจรรย์ได้อย่างบริสุทธิ์ บริบูรณ์หมดจด ซึ่งนั่นจะเป็นอื่นไปไม่ได้ นอกจากการเข้าถึงเป้าหมายใหญ่ของพระองค์ คือพระนิพพาน

คำว่านิพพานนี้นั้น พระธรรมปิฎก ได้อธิบายไว้ว่า นิพพาน มาจาก นิ อุปสรรค (แปลว่า ออกไป หดไป ไม่มี เลิก) + วาน (แปลว่า พัด ไป หรือ เป็นไปบ้าง เครื่องร้อยรัดบ้าง) ใช้เป็นกิริยาของไฟหรือการดับไฟหรือของที่ร้อนเพราะไฟ แปลว่า ดับไฟ หรือดับร้อน หมายถึง หายร้อน เย็นลง หรือเย็นสนิท (แต่ไม่ใช่ดับสูญ) แสดงภาวะทางจิตใจ หมายถึง เย็นใจ สดชื่น ชุ่มชื่นใจ ดับความร้อนใจ หายร้อนรน ไม่มีความกระวนกระวาย หรือแปลว่า เป็นเครื่องดับกิเลส คือทำให้ราคะ โทสะ โมหะหมดสิ้นไป ในคัมภีร์รุ่นรองและอรรถกถาฎีกาก่อนมากนิยมแปลว่า ไม่มีตัณหาเครื่องร้อยรัด หรือออกไปแล้วจากต้นเหตุที่เป็นเครื่องร้อยติดไว้กับภพ

ในกรณีดังกล่าว อภิญญวัฒน์ โพธิ์सान ได้นำแนวคิดเรื่องนิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ ที่ตีความนิพพานในเชิงสามัญไว้ 3 นัย ดังนี้

1. ตถาคณิพพาน นิพพานด้วยองค์นั้นๆ เป็นนิพพานชั่วคราวหรือชั่วคราวในกรณีนั้นๆ โดยการใช้ธรรมที่เป็นคู่ปรับหรือตรงข้ามกันระงับด้วยกิเลส ทำให้เกิดภาวะเย็นใจ สบายใจ สดชื่น เบิกบาน มีปีติลึงโลดใจ นิพพานชนิดนี้เกิดจากการปรุงแต่งจิตให้เป็นสุข เพราะผลแห่งการทำความดี มองโลกในแง่ดี เป็นการดับกิเลสลงได้ชั่วคราวแบบจุดดวงไฟเพื่อทำลายความมืด ครั้นเมื่อไฟดับ ความมืดก็กลับมาอีกครั้ง

2. วิกขัมภนนิพพาน นิพพานด้วยการข่มบังคับจิตใจไว้ เป็นนิพพานแบบเป็นคราวๆ ไป ด้วยการข่มบังคับจิตใจไว้ให้อยู่ในสภาพไม่มีกิเลสรบกวนได้ มีลักษณะเหมือนเอาหินทับหญ้าไว้ เมื่อกำลังหินออกหญ้าก็สามารถงอกขึ้นใหม่ได้

3. สมุทเทชนิพพาน นิพพานด้วยตัดได้เด็ดขาด เป็นนิพพานแบบหมดกิเลสโดยการตัดได้เด็ดขาด คือ ทำลายรากเหง้าของกิเลสทั้งหมดลงโดยการปฏิบัติตามหลักของอริยมรรค 8 พระนิพพานประการสุดท้ายนี้เท่านั้นที่จัดเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

คัมภีร์อิตฺตวุตตะกะ ท่านได้แบ่งพระนิพพานอันเป็นจุดหมายสูงสุดไว้ 2 ประเภท คือ

1. สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ นิพพานธาตุมีอุปาทิเหลือ หรือนิพพานยังมีเชื้อเหลือ หมายความว่า หมดจากกิเลสแล้วแต่ยังเหลือเบญจขันธ์อันเป็นร่างกายอยู่ ตรงกับคำที่คิดขึ้นใช้ในรุ่นอรธกถาว่า กิเลสปรินิพพาน (ดับกิเลสสิ้นเชิง) พระนิพพานประเภทนี้ เป็นนิพพานของพระอรหันต์ ในเวลาที่เสวยอารมณ์ต่างๆ รับรู้สุขทุกข์ทางอินทรีย์ทั้ง 5 หรือนิพพานของพระอรหันต์ผู้ยังเกี่ยวข้องกับขันธ์ 5 ในกระบวนการรับรู้เสวยอารมณ์ แต่ภาวะจิตของพระอรหันต์นั้นปลอดโปร่งเป็นอิสระเพราะสิ้นกิเลสคือราคะ โทสะ และโมหะอย่างสิ้นเชิง ไม่สามารถถูกกิเลสกลับมาครอบงำใจได้อีก ภาวะนี้มีลักษณะที่มองได้ 2 ด้าน ด้านหนึ่งคือการเสวยอารมณ์นั้นเป็นเวทนาอย่างบริสุทธิ์บริบูรณ์ในตัว เพราะไม่มีสิ่งกั่วงวลติดข้องค้างใจหรือเงื่อนไขใดๆ ภายในที่จะมารบกวน และอีกด้านหนึ่ง เป็นการเสวยอารมณ์อย่างไม่สงบ ไม่อภิสิทธิ์ ไม่ถูกครอบงำหรือผูกมัดตัว ไม่ทำให้เกิดการยึดติดหรือมัวเมาเป็นเงื่อนไขต่อไปอีก

2. อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ นิพพานธาตุไม่มีอุปาทิเหลือ หรือนิพพานไม่มีเชื้อเหลือ คือไม่มีเบญจขันธ์เหลืออยู่ หมายความว่า ท่านผู้หมดกิเลสแล้วและไม่มียังร่างกายเป็นที่รองรับภาวะจิตต่อไป ตรงกับคำที่คิดขึ้นใช้ในรุ่นอรธกถาว่า ขันธ์ปรินิพพาน (ดับขันธ์ 5 สิ้นเชิง) หมายถึงนิพพานของพระอรหันต์พ้นจากเวลาที่เสวยอารมณ์ด้วยอินทรีย์ทั้ง 5 หรือนิพพานของพระอรหันต์ที่นอกเหนือจากความสัมพันธ์กับขันธ์ 5 ในกระบวนการรับรู้เสวยอารมณ์ เป็นภาวะที่พ้นจากเวลาที่เสวยอารมณ์หรือรับรู้ประสบการณ์ทางอินทรีย์ทั้ง 5 แล้ว

นั่นถือได้ว่าพระนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา เพราะเมื่อหมดกิจก็ถือว่าได้ลูจิ่งฝั่งแห่งพรหมจรรย์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุใดละอวิชชาได้ วิชชาเกิดขึ้นแล้ว เพราะสාරอกอวิชชาได้ เพราะวิชชาเกิดขึ้น เธอย่อมไม่ปรุงแต่งบุญญาภิสังขาร ไม่ปรุงแต่งอบุญญาภิสังขาร ไม่ปรุงแต่งอเนญชาภิสังขาร เมื่อไม่คิดปรุง ไม่คิดเสริมแต่ง ย่อมไม่ถือมั่นสิ่งใดในโลก เมื่อไม่ถือมั่น ย่อมไม่กระวนกระวาย เมื่อไม่กระวนกระวาย ย่อมปรินิพพานประจักษ์เองที่เดียว เธอย่อมรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้อยู่แล้ว ภริณียะได้ทำแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้ไม่มีอีก

เพราะต้นหาสิ้นไปโดยประการทั้งปวง จึงนิโรธด้วยคลายออกได้ไม่มีเหลือ นั่นแหละคือนิพพาน สำหรับภิกษุผู้นิพพานแล้วนั้น เพราะไม่ถือมั่น ภาพใหม่จึงไม่มี

จากพุทธพจน์ดังกล่าวเบื้องต้น ทำให้ทราบว่าจุดหมายของพระนิพพานในทางพระพุทธศาสนานั้นคือความดับกิเลสโดยไม่เหลือ ไม่มีภพใหม่ที่จะให้เกิดอีก จึงละความยึดมั่นถือมั่นในภพได้อย่างสิ้นเชิง เป็นความสุขอย่างแท้จริงเพราะไม่มีการรองรับอารมณ์สุขหรือทุกข์ ด้วยประการทั้งปวงดังพุทธพจน์ที่ว่า “นิพพานัง ปรมัง วทนต์ พุทธา พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ทรงตรัสว่าพระนิพพานเป็นยอด(แห่งธรรมทั้งปวง)”

2. จริยธรรมในไตรภูมิพระร่วง

ในไตรภูมิพระร่วง แม้ผู้นิพนธ์จะทรงกล่าวถึงจุดหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือการเข้าถึงพระนิพพาน ดังความที่ว่า

สมบัติในนิพพานนั้นสุขจะพันประมาณ แลว่าหาอันจะเปรียบมิได้ บัณฑิตเป็นอาพาธ พยาธิสี่(ง)ใด บัณฑิตแก้ บัณฑิตแก้ บัณฑิตตาย บัณฑิตนิพพาน บัณฑิตพลัดพรากจากกันสักอัน สมบัติยิ่ง สมบัติมนุษย์โลกแลเทวโลกพรหมโลก

ผู้ใดสร้างสมบารมี แลปรารถนาถึงแก่นิพพานทุกวันทุกคืนบมิขาดสักเมื่อเลย นานได้ 2 อสงไขยแลแสนมหากัลป์กำไรโสด กระทำสมภารบารมีเท่ากันตั้งนั้นก็ดี บมิอาจนำฝูงสัตว์ทั้งหลายไปถึงนิพพานได้เลย เท่าเอาแต่ตนผู้เดียวถึงนิพพานได้ไสร้ กระทำสมภารบา(ร)มีเท่าตั้งนั้น ได้แก่พระปัจเจกโพธิ(เจ้า)ไสร้ เพราะฉะนั้นสัตว์ไปถึงนิพพานบมิได้เพื่อตั้งนั้น ผู้ใดสร้างสมบารมีได้ 4 อสงไขย 8 อสงไขย 16 อสงไขยกัลป์ แลแสนมหากัลป์เป็นกำไรไสร้ ย่อมอธิษฐานว่าจะนำสัตว์ทั้งหลายไปสู่นิพพานทุกวันทุกคืนบมิขาด(ด)สักเมื่อตั้งนั้น จึงจักได้เป็นพระแลจะนำฝูงสัตว์ทั้งหลายไปถึงนิพพานได้ไสร้ ฝูงสัตว์ทั้งหลายอันพระเจ้าอาจนำไปสู่นิพพานได้นั้น ฝูงสัตว์นั้นย่อมได้สร้างสมภารแสนมหากัลป์ พระเจ้าจึงอาจนำเอาฝูงสัตว์นั้นถึงนิพพานได้ไสร้ ฝูงอันสร้างสมบารมีได้สองอสงไขยกัลป์ หนึ่งแสนมหากัลป์เป็นกำไรโสด จึงจักได้เป็นอ(ร)หันตอาชีวนาสพ อาจนำฝูงสัตว์ทั้งหลายเข้านิพพานในสถานพระพุทธเจ้าแล

ลักษณะการอธิบายความแห่งพระนิพพานดังกล่าว คล้ายกับเป็นแดนพุทธภูมิ อันมีสถานที่อยู่อันถาวรหลังจากคนตายไปแล้วมีคติคล้ายแดนสุชาวดีของทางมหายาน

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อว่าด้วยความประสงค์ของผู้นิพนธ์เรื่องไตรภูมิโดยภาพรวมแล้ว ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตว่า การนิพนธ์เรื่องไตรภูมิดังกล่าวนั้น มีจุดมุ่งหมายเพียงต้องการให้บุคคลละชั่ว ทำความดี และทำจิตใจให้ผ่องใสในระดับสามัญชน หรือในระดับของกัลยาณปุถุชนเท่านั้น ส่วนการกล่าวถึงพระนิพพานเป็นเพียงการแสดงให้เห็นจุดยืนของพระพุทธศาสนาเท่านั้น ซึ่งข้อสังเกตดังกล่าว จะเห็นได้จากกรณีที่ผู้นิพนธ์พยายามที่จะแสดงให้เห็นโทษของการทำความชั่ว และคุณของการทำความดีไว้อย่างมากมาย เช่น

1. การพยายามอธิบายให้เห็นภาพของการต้องแบกรับทุกขเวทนาอย่างแรงกล้า จากทำความชั่วหลังจากสิ้นชีพไปแล้ว ซึ่งจะต้องไปสู่อบายภูมิทั้ง 4 อันได้แก่ นรกภูมิ เดรัจฉานภูมิ เปรตวิสัยภูมิ และอสุรกายภูมิ โดยกล่าวถึงนรกใหญ่ 8 ชุม และนรกบริวารอีก 16 ชุม โดยอธิบายถึงโทษนั้นเกิดจากการกระทำอกุศลกรรมบถแต่ละข้อ แล้วจะต้องได้รับโทษอย่างไร

2. ผลของการกระทำความดี โดยแสดงถึงความสุขที่จะได้รับและเสวยผลแห่งความสุขในแดนสุคติภูมิ อันได้แก่ มนุสสภูมิ และอภิมหาพรสวรรค์ ซึ่งนั่นเกิดจากผลของการทำบุญกุศล มีการให้ทานและรักษาศีล 5 ทำบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการเป็นต้น ซึ่งในประเด็นดังกล่าวนี้ พยายามชี้ให้เห็นผลของการกระทำบุญของบุคคลต่างๆ เช่น พระเจ้ามหาจักรพรรดิราช พระเจ้าอโศกมหาราช พระนางอสนิมิตตา โชติกเศรษฐี และแสดงถึงบุญบารมีของชาวทวีปทั้ง 3 นอกจากชาวชมพูทวีปที่มีความเป็นอยู่สบาย ไม่ต้องลำบากกายในการประกอบอาชีพการงาน เพราะเขาเหล่านั้นอยู่ด้วยบุญของตนเอง และเขาเหล่านั้นตั้งอยู่ในเบญจศีล แล้วกล่าวพรรณนาถึงสวรรค์ทั้ง 6 ชั้น มีลักษณะวิจิตรตระการตา อันนำมาซึ่งความปลื้มใจแก่ผู้พบเห็น เป็นการโน้มน้าวให้คนเห็นวิมานอันเกิดแต่การทำความดีอันนำมาซึ่งความอิมเอมใจ

3. ผลของการทำจิตใจให้ผ่องใส ย่อมเข้าถึงรูปพรหม 16 ชั้น อรูปพรหม 4 ชั้น และสุดท้ายก็เข้าถึงพระนิพพาน แต่การพรรณนาความดังกล่าวนี้ ยังมีเนื้อหาสาระที่น้อยจนเกินไปที่จะทำให้ทราบได้ว่าจุดหมายนั้นคือการบรรลุพระนิพพาน

จะเห็นได้ว่าในการนิพนธ์เรื่องไตรภูมิ ผู้นิพนธ์ได้กล่าวพรรณนาถึงภูมิเบื้องต้นคือกามภูมิโดยเริ่มที่อธิบายภูมินั้นมีการพรรณนาไว้ถึง 61 หน้าในส่วนของสุคติภูมิคือมนุษย์และกามาจร

สวรรค์ และรูปภูมิ อรูปภูมิจึงรวมถึงการพรรณนาดินแดนชมพูทวีปและกัลป์วินาศนั้น มี 420 หน้า ส่วนการพรรณนาเรื่องพระนิพพานมีเพียง 14 หน้าเท่านั้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วงผู้นิพนธ์ต้องการสร้างหลักจริยธรรมโดยตั้งเป้าหมายเป็นจุดเด่นหรือจุดหมายสูงสุดไปที่ความต้องการให้สังคมมนุษย์ เกิดความสันติสุขนั้นคือการละชั่วกลัวบาป แล้วกระทำความดีเพื่อเป็นฐานชีวิตที่พึ่งพิงในอนาคต ส่วนหลักจริยธรรมอันสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือการเข้าถึงพระนิพพานอันหมดสิ้นจากกิเลสอย่างสิ้นเชิง ไม่หวนกลับมาสู่โลกนี้อีก เป็นการยุติการเวียนว่ายในวัฏสงสารอย่างเที่ยงแท้และแน่นอน

4. อิทธิพลจริยธรรมแนวพุทธกับไตรภูมิพระร่วงในปัจจุบัน

อิทธิพลจริยธรรมแนวพุทธกับไตรภูมิพระร่วงในปัจจุบันส่งผลด้านสังคมและวัฒนธรรมดังนี้

1. คำสอนทางศาสนา สอนให้คนทำบุญละบาป เช่น การทำบุญรักษาศีล แนวความคิดนี้มีอิทธิพลเหนือจิตใจของคนไทย เป็นแนวการสอนศีลธรรมของสังคม ให้คนปฏิบัติชอบซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

2. ค่านิยมเชิงสังคม ให้ค่านิยมเชิงสังคมต่อคนไทย ให้ตั้งมั่นและยึดมั่นในการเป็นคนใจบุญมีเมตตากรุณา รักษาศีล บำเพ็ญทาน รู้จักเสียสละ เชื่อมมั่นในผล แห่งกรรม

3. ศิลปกรรม จิตรกรนิยมนำเรื่องราวและความคิดในไตรภูมิพระร่วงไปเขียนภาพสีไว้ใบบสถ์วิหาร โดยจะเขียนภาพนรกไว้ที่ผนังด้านล่างหรือหลังองค์พระประธาน และเขียนภาพสวรรค์ไว้ที่ผนังเบื้องบนรอบโบสถ์วิหาร

5. สรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์ในหลักจริยธรรมทั้ง 2 กระแส ทำให้เราได้ทราบว่า ไตรภูมิพระร่วงนั้นเดิมทีได้นำหลักจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนามาอธิบายความแห่งไตรภูมิ เพื่อต้องการแสดงให้เห็นคุณและโทษของการกระทำความดี การทำความชั่ว ซึ่งจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนาได้มีอิทธิพลทั้งด้านการเมืองการปกครอง อันว่าด้วยการนำหลักธรรมไปควบคุมการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ คือทศพิธราชธรรม เบญจศีล

คุณภาพชีวิตของมนุษย์แต่ละคนจะดีหรือเลว ขึ้นอยู่กับกรรมคือผลกระทำในอดีต ปัจจุบัน แล้วส่งผลสู่นาคต ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเน้นหลักของกรรมและผลของการกระทำ ซึ่งการกระทำของคนเรานั้นอยู่ที่ตนเป็นผู้สร้างไม่มีใครสร้างให้เราดีหรือชั่วได้ ดังนั้น กรรมตามหลักความคิดหรือทัศนะทางพระพุทธศาสนา มีความสำคัญในฐานะเป็นหลักเบื้องต้นที่ชาวพุทธทุกคนควรเชื่อก่อน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) กัมมสังฆา ความเชื่อในกฎแห่งกรรมว่าเป็นกฎแห่งเหตุผลที่เป็นจริง 2) วิปากสังฆา ความเชื่อในผลที่เกิดจากเหตุตามควรแก่กรรมที่บุคคลได้กระทำลงไป และ 3) กัมมัสสตาสังฆา ความเชื่อในความที่สัตว์ต่างๆ มีกรรมเป็นของตน และเป็นไปตามกรรม เมื่อบุคคลเชื่อกรรมแล้ว ย่อมตั้งตนอยู่ในศีล 5 เพราะศีล 5 นั้นถือว่าเป็นหลักจริยธรรมเบื้องต้นของพุทธศาสนาที่ถูกกำหนดวางไว้ เพื่อวัดความประพฤติของมนุษย์ในขั้นของความเป็นคนดี

จากการศึกษาถึงเป้าหมายสูงสุดในไตรภูมิพระร่วง กับเป้าหมายสูงสุดตามหลักจริยธรรมแนวพุทธทำให้ทราบถึงความแตกต่างกันคือ ไตรภูมิพระร่วงเน้นเป้าหมายไปที่ต้องการให้คนละชั่วกลัวบาป แล้วทำความดีเพื่อมุ่งสู่ชีวิตที่ดีกว่าความเป็นอยู่ในปัจจุบัน จัดได้ว่าเป็นการเสนอความสุขอันเป็นโลกียะ ส่วนจริยธรรมอันสูงสุดในทางพระพุทธศาสนานั้นคือพระนิพพาน อันเป็นบรมสุข คือความดับที่แท้จริงโดยหมดจดจากกิเลส อาสวะทั้งปวงนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกภาษาไทย** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย, **อภิธรรมมัตถสังคหบาลี และอภิธรรมมัตถวิภาวินีฎีกา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514.
- รศ.บรรเทา กิตติศักดิ์/อ.กรรณิการ์ กิตติศักดิ์ ประวัตินวรรคดี กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช 2543.
- เปลื้อง ณ นคร/อ.ปราณี บุญชุ่ม .ประวัตินวรรคดี กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์. 2543.
- นियะดา เหล่าสุนทร, **ไตรภูมิพระร่วง การศึกษาที่มา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แม่คำผาง, 2543
- เสฐียโกเศศ, **เล่าเรื่องไตรภูมิ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2518
- เกษม ขนาบแก้ว. **แง่คิดจากวรรณคดีและวรรณกรรม**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2540.
- เจตนา นาควัชร. **ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, 2542.
- ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์, **รศ.จริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2540.
- ชำนาญ พาชื่อ, **ผศ.ปรัชญาไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545.
- นियะดา เหล่าสุนทร, **ศาสตราจารย์, ดร.พินิจวรรณกรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มิ่งมิตร, 2542.
- บุญยงค์ เกศเทศ. **วรรณกรรมวิเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2525.
- เบ็ญจมาศ พลอินทร์. **แง่คิดจากวรรณคดีและวรรณกรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2525.
- ว. วุฒิโฆสิต และ วิชुरย์ ฝากมิตร. **สมบัติวรรณคดีไทย**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่วิฑูรย์บรรณาการ, 2497.
- วรเวทย์วิสิฐ, **พระ. วรรณคดีไทย**. คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2534.
- วรรณานาวิกมูล. **“วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น”**, ในไทยศึกษา. ยุพธรรณการ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.
- วัชร รมะนันท์. **วิวัฒนาการวรรณคดีไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ศิลปากร,กรม. **จารึกสุโขทัย**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลอง 700 ปีลายสือไทย, 2526.

ศิลาจารีกสุโขทัย. กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสวัน
อนุรักษ์มรดกชาติ, 2533.
อุทัย ไชยานนท์. ยอดวรรณกรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์น้ำฝน, 2544.